КӨГЛТИН ДАВА

1936 джил Көглтин Даван тӯрӯн шӯлгнь барлгдсмн. Тиигхд Дава поэт болхан чигн меддж бааснмн биш, болв тӯрӯн барлгдсн шӯлг чидл ургъагъад, ицл өгәд, шин шӯлгӯд бичӯлв.

Көглтин Дава 1922 джил Хальмг танъгъчин Западн районд „Гахан авгънр" гидг селәнд, багш кӯунә бӯлд төрсмн. 1935 джил Элст балгъснд сургъуль дасад 10-ч класс чиләнә. Терӯнә хөөн, Аәдрхнә хальмг пединститутд орна.

Тӯрӯн ишкләснь авн билгтә багъ поэтд Баснъга Баатр, Семен Липкин хойр ик дөнъ күргдж, чик хаалгъднь орулсмн. Удл уга Көглтин Даван „Багъ насна шӯлгӯд" гидг тӯрӯн хуранъгъу гарна. Тер хуранъгъуг Семен Липкин орс келид орчулад, барт өгсмн.

Төрскән харсгч дәәнә цагла Көглтин Дава цергт мордад, политработник йовад, дәәнә ута киилә, күунә цус ӯзәд, кедӯ дакдж зӯркнь тӯнъгшсн болхв! Тегәд чигн манъгъдин нертә поэт Муса Джалилин тускар поэм эклдж бичсмн.

Көглтин Дава эн поэмдән халун зӯркнәннь чидлиг, хурц билгиннь күчиг тәвдж, Мусан аллр йовдлиг цань уга ӯнн болн хурцар бичсмн. „Моабит тӯӯрмд" гидг поэмнь Москвад орс келәр гарчах „Шӯлгӯд болн поэмс" гидг хуранъгъуднь барлгдджана. Эн хуранъгъунь хальмг келәр Элстд барлгдн гиджәнә.

Көглтин Дава 1940 джиләс авн СССР-и бичачнрин Союзин член.

Одгә цагт поэт Алдр Төрскән харсгч дәәнә тускар, терӯнд орлцдж туургсн ӯрдӯдин тускар дектр бичджәнә.

ДУРН БОЛН ДӘН

(Поэмәс)

„Аргъулд, дәкәд негкн
Акчм!"—гидж шимлдсиг,
Ацмуд заагас сонъсдж
Алнътрдж би чинъвв.

„Баахн иньгнь Земфириг
Байртан соктдж сурджахмб?
Сургъулин багъчуд наадад
Сөөгъәр билгән сөрджәхмб?
Болв төвкн!"—гидж
Бийиннь шоглгъ зогсав...

„Элстин паркин шугъунд
Энъкр көркхн иньгән
Эврән, нег цагт,
Эс иигдж сурлч?
Дурнаннь авлд соктдж
Делкәд хӯвтә гисндн

Бийән чи тоолдж
Бахтад эс дууллч?
Бичә инә!"—гидж
Бийдән би заквв...

Дурн... Пушкинас биш,
Делкә төрснәс джиргъл
Дуулдж өөдән өргсн
Дурна байр сунъгъав.

Саналдад өнъгрсндән гейӯрдж

Сагар ормасн өндәдж
Босад хооран гарвв.
Багъ насныларн эндр

Би мендлсн болвв.
Тагчкар, холд ӯлдсн
Тӯрӯн дуран санвв...
Дөчдгч джил... Паркд

Дуртагъан седкләрн өтрлӯлнәв.

Неринь ӯзгӯдәр салгъдж
Ниилӯләд аргъул дууднав,
„Бадма!"—гисн ӯгд

Байрин айс сонъснав,
Шин төрсн ӯрндән
Шӯудж әмтн нерндннь
Санан седклиннь гӯунәс

Сәәхнән орулдгтнь байснав.
„Бадма!"—гигъәд оркхинь
Баахн, керсӯ, байрта
Кевтә, янзта цогцта,

Кезәчн уханасм гаршго
Көркхн төгрг чирәтә,
Куӯкнәм бәәдл ӯзгднә,
Зеткр күләсн мет

Зӯркм өвдәд догдлна,
Өнъгрсн джилмӯдин холас
Өмнм иньгм әмдрнә.
Джилмӯд, сармуд шовудшнъ

Джисәд, нисәд сольгдна,
Седклим кевсд неджәдәр

Салад суудж кевшнә...
Шин джилин нәр

Шуудж герлтәд делснә,
Хальмг театрин зал
Хӯвәр дӯурдж байсна.
Нәәрт тууджин гӯунәс

Наар гигӯлсн мет,
Джилмӯдин холас цуглрдж
Джанъгър, Хонъгър, Санл,
Туурсн Игорь нойн,

Тарнель, Робин Гуд,
Ӯлдән атхсн Чапаев
Ӯрнель Акостла хамдан,
Арагни—Дагни хатнрла

Авлгддж биид джиснә...
Орчлнъгд бәәсн, бәәх
Олн келн әмтн
Цагин өньгрснәс, ирхәс

Цуглрдж, уурлдж байрлдж
Нарта Хальмгин Элстд
Нәәрлсн болдж медгднә,
Келн әмтнә музык

Күнъкндж залиг көтлнә"...
Гучн йисдгчәс дөчдгчӯр
Гӯусн цагин татас,
Хәәчшнъг, арвн хойрт,

Хойр стрелк керчхәр
Адгъдж деегшән өтрлнә...
Арвн минут ӯлдв...
Тавн... Мороз өвгн

Тулдж ишкәд аргъул
Сцен деер гарч
Сахлан гararн илв,
Нариншнъ прожектормудин герләс

Нӯдән халхлдж маниг,
„Ургъджах шин джилд
Ӯлм хӯвтә болтн,
Көөсн седкл күцлән

Көвӯд, куӯкд күцтн,
Байрта болтн!"—гидж
Багъчудиг йөрәдж буув.
Цагин омг гимниг

Цугъар „Интернационал" дуулв.

Заалин дунд падрсн,
Зальта, олн өнъгтә
Куӯкдин килмджтә гарар

Кеерӯлгдсн ацта модн,
Тогъсна сӯл мет
Торлзсн солнъгин герлӘрн,
Өрчд байр цацад

Өвклзӯләд өргәд мактна,
Шууган, инәдн багъчудин
Шоглгън төгәлнъгд сонъсгдна...

Тиигджәтл гентки сценәс

„Тана герт!"—гисн
Туурсн Ольгин арий
Гилвксн роялин өөрәс
Өмәрән татсн гартчн,

Өкәр көркхн чирәдчн
Ценънсн дуундчн седклинчн
Цеврнь сәәхнәр ӯзгднә,
Алдр Пушкина „Бумблв"

Агчмд уханд сангдв,
„Теегин иньг хальмг"—гисинь
Туудж дуугъарчн батлв...

Магний гентки цәклдж
Мисхульд заалиг цәәлгъв,
Муромец баатр гавшунар
Маасхлздж зург цокв...

Баатрур өөрддж, мендлдж,
Би чамур хәләдж
„Кемб?"—гидж сурхлам
„Куӯкн!"—гидж инәв,

Сансим хәләцәрн меддж:
„Сургъуляр сәәнәр чиләджәх
Санджин Бадма!"—гив.
Тер цагас авн

Таалмджта нерн „Бадма"
Джиргълим мини авлдж
Джилмӯдим байр болв...
...Салькн ора ӯләдж

Сарджнънсн ацмуд көндәнә,
Чамагъан ирхиг күләдж
Часан хәләдж өндәнәв.
Нуучинәр сансн седклән

Ниигъинь олдж диглнәв,
Күцсн күцлән чамдан
Келдж медӯлхәр белднәв...
Ончта эврәннь кеегъән

Орчлнъгд тӯрӯн ӯзӯлхәр
Хамтхасан өрлә секхәр
Харнъгъуд ӯмсн цецгәшнъ,
Гейӯрдж, магъдлдж, ӯмдж,

Ӯзгдәд уга байран
Ӯзхәр чамагъан дуудна...
Арвн нәәмн наста
Ахр эврәннь джиргълдән,

Ганцхн эндр асхнур
Гӯджрдж зӯткснь болнав.
Намчлсн хаврин сәәхнь
Нарна толин дулахнь,

Авлта Пушкина шӯлгӯдин
Әмтәхн төнък айсмуднь,
Өндр тенъгрин оддин
Ончта мандлсн герлнь,

Орчлнъгд бәәсн, бәәх
Өмнмдн күләсн ирх,

Цуг сәәх хамгнь
Цуглрдж дуримбдн дӯургдж

Элвг газрин көрснӯр
Эндрәс төлән асхдж,
Уульсднь инәд өгәд,
Угаднь кишг өгәд,

Ундасснаннь унд хәрӯләд,
Угтснаннь күцл өөрдӯләд,
Элстә хаггу көдәг
Энъгдән усар дӯургәд,

Канъкнсн сенр ӯнртә
Көк ногъа ургъах,
Делкән күләсн хӯвнь
Дурнд бәәсн болна,

Цогц, махм гиигрдж
Цевр агъарт өөдләд
Нарнур гиич болад
Нисн гисн болнав...

Одд унтрдж шатад
Оларн холд мандлна,
Ончта таалмджта айсмуд
Ойстрах агъарт цацна,

Хуурин геглзсн дун
Холас намаг саатулна,
„Хӯвчн ирх күлә
Хӯвч аашна!—гидж,

Ӯгәр келдж болшго,
Ӯзгсәр зурдж болшго,
Чилгр цегәхн музыкәрн
Чайковский зӯркндм күнъкннә...

Мини хӯвим хувагъад
Маш ик нартд
Өгхлә,—газра әмтнд
Өөлхнь уга болмар

Өрчәсм байр деврдж
Орчлнъ сәәхрӯлдж тарна...
Час өмнәс келсәр,
Чамагъан күләдж суунав,

Стрелк эргӯләд цагиг
Шулудулх дурн күрнә.
Ӯмдж шӯлгӯдән умшвв.
Зӯркнәннь зака сонъгсдгм

Зөрдж: „Дуртав!"—гив,
Алдрсн ӯгәсн дарунь
Әәмдж ки тасрв...
Сарин герлд чирәгъичн

Шилтдж би хәләнәв,
Хӯв, зовлнъган чини
Хәрӯдчн гейӯрдж күләнәв.
Ухалдж, гарим атхдж,

Ут сурмсган өргдж,
Дулахн хаврин сөөгъәр,
Даарсншнъг эәмән хурадж:
„Элвг хӯвм нанд

Эндр секгдв!—гидж,
Эвлӯн, уйдсн дуугъар
Элсдж чи келлә.
Урлиннь әмтәхн халунднь

Ухам шатад эргла,
Орчлнъгин зӯркн чини
Өрчд цоксн болла.
Джиргълмбдн эндр ниилдж

Джигтә холур нислә,
Ганцхн байр цецгәрдж
Газр сәәхрӯлдж дӯургла,
Цевр тӯрӯн дурнд

Цаг бәәдгнь мартгдла,
Ман хойрин хӯв
Мөнък болдж медгдлә.
Хӯвимдн салгъджасн эмәлгън

Халун седклд урсв,
Джилмӯд энъкрлдж эндрәс
Джигтә сәәгъән белглв.
Иткснь цагъан седклчн,
Ирх джиргълин седклчн,
Иньг, келсн ӯгмӯдчн,
Ирх джиргълин тууль

Иләр нанд ӯзӯлнә.
Эн сөөгъин дууллгън
Элстин авлта бәәдлнь
Мини бахтсн зӯркнд

Сөөгъин дулахн тагчгт
Салькнла шимлдж таарсн
Садин күн угаднь
Седкл дурарн нисна.